Sitra / Kestävyysratkaisut 21.11.2023 Julkinen

Asia: Ilmastovuosikertomus 2023 (K 17/2023 vp)

Sitra kiittää talousvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua Ilmastovuosikertomuksesta 2023. Lausunnon keskeiset huomiot on koottu alle.

- Ilmastonmuutoksen ja luontokadon vaikutukset heijastuvat Suomen talouteen. Erilaisia riskejä tulisi arvioida avoimesti ja niihin tulisi varautua hyvissä ajoin.
- Ilmasto- ja luontotoimien tulisi olla kustannustehokkaita ja oikeudenmukaisia, mikä edellyttää ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi. Ilmastovuosikertomuksen Ilmastopolitiikka ja talous -luku olisi yksi tapa tukea tiedonsaantia.
- Ilmastovuosikertomuksessa todetaan, että kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vuonna 2035 edellyttää lisätoimia: nettonielua tulee kasvattaa merkittävästi ja päästöjä vähentää nykyistä nopeammin.
- Ilmasto- ja energiastrategia, keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma (KAISU) sekä maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma (MISU) tulisi päivittää viipymättä ja linjata, mistä päästölähteistä ja nieluista sekä minkälaisin toimenpitein hiilineutraaliuden ja pidemmän tähtäimen tavoitteiden edellyttämät päästövähennykset ja nielun lisäykset turvataan.
- Liikenteen kestävyyssiirtymää tulisi vauhdittaa esimerkiksi kokonaisvaltaisella vero-, maksu- ja tukiuudistuksella.

1 Valtiontalouden muutoksiin on varauduttava entistä paremmin

Ilmaston kuumeneminen ja luontokato vaikuttavat suomalaisten hyvinvointiin, talouteen ja luontoon. Vaikutukset heijastuvat myös julkiseen talouteen, minkä vuoksi ilmaston kuumenemisen ja luontokadon riskejä tulisi arvioida ja niihin tulisi varautua hyvissä ajoin. Myös ilmastokriisin ja luontokadon ratkaisut, kuten päästöjen vähentäminen ja puhtaisiin ratkaisuihin siirtyminen, vaikuttavat merkittävästi julkiseen talouteen. Vaikutukset ulottuvat sekä verotuloihin että julkisiin menoihin. Veropohja esimerkiksi muuttuu, kun liikenne sähköistyy ja fossiilisista polttoaineista luovutaan. Samaan aikaan myös toimialat ja työpaikat ovat murroksessa, kun siirtymä kohti kiertotaloutta etenee.

Julkistaloudelliset vaikutukset riippuvat useasta tekijästä, joita on mahdotonta ennustaa tarkasti. Epävarmuudesta huolimatta – tai juuri sen takia – valtiontalouden suunnittelussa tulisi ennakoida erilaisia kehityskulkuja ja niihin tulisi varautua hyvissä ajoin. Ilmastotoimien kustannustehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden arviointia tukisi se, että päättäjillä olisi käytössään ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi. Alkuun pääsisi säilyttämällä *Ilmastopolitiikka ja talous* -luvun ilmastovuosikertomuksen pysyvänä elementtinä.

Lisäksi resursseja erilaisten kehityskulkujen analysointiin ja niihin varautumiseen tulisi ministeriöissä kasvattaa. Tämä mahdollistaisi tehokkaan ja joustavan valtiontalouden suunnittelun, jossa mahdolliset ongelmat ja haasteet tunnistettaisiin ajoissa. Huomiota tulisi lisäksi kiinnittää siihen, että ilmastotoimien kustannusvaikutuksia mallinnettaessa mukaan tulisi ottaa sekä *hillintätoimien tuomat taloudelliset hyödyt* että puutteellisten toimien tai *toimimattomuuden aiheuttamien haittojen kustannukset.* Jos ilmastotoimien taloudellista hyötyä tai toimimattomuuden kustannuksia ei arvioida ja mallinneta, on

todellisten kansantaloudellisten vaikutusten arviointi ja tietoon perustuva päätöksenteko käytännössä katsoen mahdotonta.

2 Lisätoimia tarvitaan: ilmastosuunnitelmat päivitettävä viipymättä

Suomen tavoite hiilineutraaliudesta 2035 luo pohjaa maamme kilpailukyvylle ja uusille innovaatioille. Oikeudenmukaisen siirtymän edellytys on, että muutos ei pääse yllättämään ihmisiä tai yrityksiä. Lisäksi on pyrittävä minimoimaan siirtymän kustannukset. Kustannustehokkaiden ratkaisujen ja ohjauskeinojen valinta mahdollistaa yhteisten rahojen järkevän käytön ja mahdollisimman pienen kokonaisrasituksen ihmisille, yrityksille ja yhteiskunnalle. Kolmanneksi on tarkasteltava taloudellisen rasituksen jakautumista ja varmistettava, ettei se ole kenellekään liian suuri.

Jotta siirtymää on mahdollista johtaa tehokkaasti, on päättäjillä oltava käytössään ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi. Suomen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän taustalaskelmat ovat kuitenkin vanhentuneet nopeasti. Kansallisen ilmastopolitiikan toimintaympäristö on muuttunut rajusti muun muassa Venäjän fossiilienergiasta irrottautumisen ja maankäyttösektorin nielun romahtamisen myötä. Siksi ilmasto- ja energiastrategia, keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma ja maakäyttösektorin ilmastosuunnitelma tulisi päivittää viipymättä.

On hyvä, että ilmastovuosikertomus sisältää ensimmäistä kertaa ilmastolain mukaisen arvion ilmastopolitiikan suunnitelmissa esitettyjen nykyisten ja suunniteltujen toimien riittävyydestä seuraavan 15 vuoden ajalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen osalta. Mukana on myös arvio lisätoimien tarpeesta. Siinä todetaan, että kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vuonna 2035 edellyttää merkittävää nettonielun kasvua verrattuna vuosien 2021–2022 tasoon ja päästöjen nykyistä nopeampaa vähentämistä. Lisätoimien tarve on ilmeinen.

Ilmastovuosikertomuksen arvion pohjalta tulisikin linjata, mistä päästölähteistä ja nieluista sekä minkälaisin toimenpitein hiilineutraaliuden ja pidemmän tähtäimen tavoitteiden edellyttämät päästövähennykset ja nielun lisäykset turvataan. Sitran ehdotuksia on koottu mm. Korjausliike – Suomi kohti 1,5 asteen tavoitteen mukaisia ilmastotoimia -selvitykseen (2021).

3 Liikenteen kestävyyssiirtymää hidastuu, suunta on käännettävä

Liikenne on taakanjakosektorin suurin (37 %) päästölähde Suomessa, ja liikenteen ilmastotoimet pitkälti ratkaisevat Suomen taakanjakosektorin tavoitteiden saavuttamisen. Kuten ilmastovuosikertomuksessa todetaan, liikenteen päästöjen vähentyminen on hidastunut huomattavasti. On jopa olemassa riski siitä, että päästöt kääntyvät kasvuun.

Liikenteen kestävyyssiirtymää tulisi vauhdittaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Seuraavien vuosien aikana liikenteen päästöjen vähentämiseksi olisi mahdollista toteuttaa kokonaisvaltainen vero-, maksu- ja tukiuudistus osana laajempaa, niin sanottua kestävän kehityksen verosiirtymää (Sitra 2019). Uudistuksessa päästöjen hinnoittelua tulisi suhteellisesti kiristää nykyisestä, mutta samaan aikaan alentaa muuta liikenteen verotusta sekä mahdollisesti palkansaajien tuloveroa, ja tarvittaessa kohdentaa lisäkompensaatioita esimerkiksi syrjäseutujen pienituloisille.

Sitra esittää vakavan huolensa siitä, että hallitusohjelman ja budjettiriihen päätökset vievät liikenteen päästökehitystä suuntaan, joka ei ole keskipitkän aikavälin

ilmastopolitiikan suunnitelman mukainen. Jakeluvelvoitteen noston hidastaminen on päästövaikutukseltaan merkittävin yksittäinen toimi. Lisäksi julkisen latausinfratuen määrä laskee tarpeellisen tason alle, ja liikenteen kestävyyssiirtymän kannustimia heikennetään polttoaineveron alennuksella, julkisen liikenteen sekä kävelyn ja pyöräilyn rahoituksen pienenemisellä sekä kotien ja työpaikkojen latausinfratuista luopumisella.

Helsingissä 21.11.2023



Lasse Miettinen
Johtaja, Kestävyysratkaisut